Time: 3 Hours **Total Marks: 100**

Instructions:

1) All questions are compulsory.
2) Each question contains internal options.
3) The numbers on the right indicate the marks.

Q. 1) Answer any two of the following questions. **20**

A) Explain how the concepts of Economic Growth and Economic Development differs from each other.
B) Elaborate on Amartya Sen's Capability Approach in detail.
C) Explain the concept of Human Development in detail.

Q. 2) Answer any two of the following questions. **20**

A) Describe the stages/phases of Rostow's Economic Growth.
B) Critically examine the Big Push Theory.
C) Explain the limitations/criticisms of Ragnar Nurkse's theory of Disguised Unemployment.

Q. 3) Answer any two of the following questions. **20**

A) Explain the meaning of Human Capital and its role in Economic Development.
B) Describe the measures to reduce Income Inequality.
C) Explain the concept of Inclusive Growth.

Q. 4) Answer any two of the following questions. **20**

A) Explain the importance of Infrastructure in Economic Development.
B) Clarify the role of Technology in Economic Development.
C) Describe the types of Economic Planning.

Q. 5 (A) Write short Notes (Any Two) **20**

A) Millennium Development Goals
B) Lewis's Model of Unlimited Suppies of Labour
C) Concept of Poverty
D) Concept of Green Technology

OR

muquestionpapers.com

Q. 5 B) Multiple Choice Questions. Choose the correct option. **20**

1) Economic development is concerned with both Economic and --- progress.
A) Political B) Social C) Military D) Environmental

2) The Human Development Index includes the components of education, standard of living, and --------.
A) Population B) GDP C) Health D) Employment

3) In which year was the Gender Development Index (GDI) first introduced?
A) 1994 B) 1995 C) 1996 D) 1998

4) In Green GDP ---------- this factor is considered.
A) Environmental damage B) Population
C) Education D) Employment

5) The total number of Millennium Development Goals is ----------.
A) 14 B) 15 C) 16 D) 8

6) According to Schumpeter, the main driving force of Economic Development is ----------.
A) Savings B) Tax C) Innovation D) Import

7) According to H. Leibenstein, development requires -------- efforts.
A) Irregular B) Maximum C) Moderate D) Minimum

8) In Schumpeter's theory, ---------- are considered the focal point of Economic Development.
A) Consumers B) Government C) Entrepreneurs D) Workers

9) Domar represented the growth rate with the term ----------.
A) G B) S C) K D) I

10) Harrod and Domar presented a model of economic growth for ---------- countries.
A) Backward B) Developed C) Developing D) Underdeveloped

11) Due to Education, a person's ---------- improves and employment opportunities increase.
A) Financial condition B) Social status C) Health D) Skill capacity

muquestionpapers.com

12) If Healthcare services and the Education system improve, the quality of ---------- capital increases.
A) Natural B) Social C) Economic D) Human

13) In a self-help group, members deposit ---------- every month.
A) Tax B) Interest C) Savings D) Penalty

14) ----- Migration means when an individual or a group migrates within the country.
A) Internal B) Abroad
C) To another country D) None of these

15) Due to Urbanization, the problem of ---------- arises.
A) Population decline B) Traffic C) Forest growth D) Rainfall

16) The term "Infrastructure" includes ----------.
A) Cinema halls B) Hotels
C) Roads, Electricity, Water D) Tourism

17) In labour-intensive technology, the proportion of ---------- is higher.
A) Machinery B) Capital C) Human labour D) Computers

18) ---------- proposed the concept of Appropriate Technology.
A) Domar B) Schumacher C) Schumpeter D) Putin

19) The main objective of Green Technology is to reduce ----------.
A) Pollution B) Production C) Cost D) Employment

20) The main objective of Planning in Economic Development is ----------.
A) Increasing population B) Increasing social inequality
C) Proper utilization of resources D) Tax collection

muquestionpapers.com

वेळ : ३ तास एकूण गुण : १००

सूचना १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) सर्व प्रश्नांना अंतर्गत पर्याय आहे.
३) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न. १ खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा २०

अ) आर्थिक वाढ आणि आर्थिक विकास या दोन्ही संकल्पना एकमेकांपासून कशा वेगळ्या आहेत ते स्पष्ट करा .

ब) सेनचा क्षमताधिष्ठित दृष्टिकोन सविस्तर स्पष्ट करा.

क) मानव विकास संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न. २ खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा २०

अ) रोस्टोच्या आर्थिक वृद्धीचे टप्पे / अवस्थाचे वर्णन करा.

ब) जोराचा धक्का सिद्धांत (Big Push Theory) चे टीकात्मक परीक्षण करा.

क) रॅगनर नर्क्स यांच्या छुपी बेरोजगारी सिद्धांताच्या मर्यादा / टीका सांगा.

प्रश्न. ३ खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा २०

अ) मानवी भांडवलाचा अर्थ आणि त्याची आर्थिक विकासातील भूमिका स्पष्ट करा.

ब) उत्पन्न विषमता कमी करण्यासाठीच्या उपाययोजना सांगा.

क) सर्वसमावेशक वृद्धीची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्रश्न. ४ खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा २०

अ) पायाभूत सुविधांचे आर्थिक विकासातील महत्व विशद करा.

ब) तंत्रज्ञानाची आर्थिक विकासातील भूमिका स्पष्ट करा.

क) आर्थिक नियोजनाचे प्रकार सांगा

प्रश्न. ५ अ) टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) २०

अ) सहस्त्र विकासाची घ्येय

ब) लेविस (Lewis) यांचे अमर्याद श्रम पुरवठा प्रतीमान

क) दारिद्र्याची संकल्पना

ड) हरित तंत्रज्ञानाची संकल्पना

किंवा

muquestionpapers.com

प्रश्न.५ ब) बहु पर्यायी प्रश्नयोग्य तो पर्याय निवडा . २०

१) आर्थिक विकास हा आर्थिक आणि ---------- प्रगतीशी संबंधित असतो.

अ) राजकीय ब) सामाजिक क) लष्करी ड) पर्यावरणीय

२) मानव विकास निर्देशांक मध्ये शिक्षण, जीवनमान व -------- या घटकांचा समावेश होतो.

अ) लोकसंख्या ब) GDP क) आरोग्य ड) रोजगार

३) लिंगाधारित विकास निर्देशांक (GDI) प्रथम कोणत्या वर्षी सुरू करण्यात आला?

अ) १९९४ ब) १९९५ क) १९९६ ड) १९९८

४) हरित जी.डी.पी. मध्ये ---------- या घटकांचा विचार केला जातो.

अ) पर्यावरणीय नुकसान ब) लोकसंख्या क) शिक्षण ड) रोजगार

५) सहस्रक विकासाची एकूण ---------- ध्येय आहेत.

अ) १४ ब) १५ क) १६ ड) ८

६) शुम्पेटरच्या मते, आर्थिक विकासाचा मुख्य प्रेरक घटक ---------- आहे.

अ) बचत ब) कर क) नवप्रवर्तन (Innovation) ड) आयात

७) लीबेन्स्टाईनच्या (H.Leibenstein) च्या मते, विकासासाठी ---------- प्रयत्नांची आवश्यकता असते.

अ) अनियमित ब) जास्तीत जास्त क) मध्यम ड) किमान

८) शुम्पिटरच्या सिद्धांतात ---------- हे आर्थिक विकासाचे केंद्रबिंदू मानले गेले आहेत.

अ) ग्राहक ब) सरकार क) उद्योजक ड) कामगार

९) डोमरने वृद्धी दर ---------- या संज्ञेने दर्शवला.

अ) G ब) S क) K ड) I

१०) हेरॉड आणि डोमर यांनी ---------- देशांसाठी आर्थिक वृद्धीची प्रतिमान सादर केले.

अ) मागास ब) विकसित क) विकसनशील ड) अविकसित

११) शिक्षणामुळे व्यक्तीची ---------- सुधारते आणि रोजगाराच्या संधी वाढतात.

अ) आर्थिक स्थिती ब) सामाजिक प्रतिष्ठा क) आरोग्य ड) कौशल्य क्षमता

१२) आरोग्य सेवा आणि शिक्षण व्यवस्था सुधारल्यास ---------- भांडवलाची गुणवत्ता वाढते.

अ) नैसर्गिक ब) सामाजिक क) आर्थिक ड) मानवी

१३) स्वयं-सहायता गटामध्ये सदस्य दर महिन्याला ---------- जमा करतात.

अ) कर ब) व्याज क) बचत ड) दंड

muquestionpapers.com

१४) ----- स्थलांतर म्हणजे एखादी व्यक्ती, किंवा समूह देशातल्या देशात स्थलांतर करतात.
अ) देशांतर्गत ब) परदेशात क) दुसऱ्या देशात ड) यापैकी नाही

१५) शहरीकरणामुळे ---------- ची समस्या निर्माण होते.
अ) लोकसंख्या घट ब) वाहतूक क) जंगल वाढ ड) पर्जन्यवृष्टी

१६) पायाभूत सुविधांमध्ये ---------- यांचा समावेश होतो.
अ) चित्रपटगृह ब) हॉटेल्स क) रस्ते, वीज, पाणी ड) पर्यटन

१७) श्रम प्रधान तंत्रज्ञानात ---------- चे प्रमाण जास्त असते.
अ) यंत्रसामग्री ब) भांडवल क) मानवी श्रम ड) संगणक

१८) ---------- यांनी सुयोग्य तंत्रज्ञान (Appropriate Technology) ही संकल्पना मांडली.
अ) डोमर ब) शूमेकर क) शुम्पीटर ड) पुतीन

१९) हरित तंत्रज्ञानाचा मुख्य उद्देश ---------- कमी करणे हा आहे.
अ) प्रदूषण ब) उत्पादन क) खर्च ड) रोजगार

२०) आर्थिक विकासात नियोजनाचा मुख्य उद्देश ---------- हा आहे.
अ) लोकसंख्या वाढवणे ब) सामाजिक विषमता वाढवणे
क) संसाधनांचा योग्य वापर करणे ड) कर संकलन

muquestionpapers.com